

NORGES VAKRESTE FOSSIL

Når en geolog snakker om vakre fossiler, tenker han ikke bare på skjønnhet i ordets vanlige forstand - det har intet med missekonkurranser å gjøre - selv om en av trilobittene kalles "Toten-prinsessen". De viktigste betingelser er: 1) Selve forsteiningsprosessen må ha vært meget skånsom. 2) Bergarten hvor fossilet oppbevares må ikke ha vært utsatt for særlig store varme- eller trykk-påvirkninger.

Høsten 1909 arbeidet professor Johan Kiær på Rudstangen ved Tyrifjorden for om mulig å finne fossiler fra Ringerikssandsteinen. Han hadde funnet noen krypespor etter skorpionliknende dyr, men hadde nærmest oppgitt håper da fru Kiær en dag fant meget godt bevarte fossiler av urfisk. Dette ble opptakten til en storstilet jakt etter fossiler. I de påfølgende somrene, fra 1910 - 1913, ble det drevet et regulært steinbrudd for å samle fossiler i denne horisonten som nå ble kalt fiskehorisonten.

Fiskehorisonten var et ca. 45 cm tykt grågrønt kalk- og leir-rikt sandsteinslag. I alt ble ca 100 m² av fiskehorisonten avdekket, enkelte steder lå den mer enn tre meter under fjelloverflaten, og bortimot 2500 mer eller mindre komplette eksemplarer av leddyr og fisker ble funnet.

I 1911 ble det største funnet gjort, en praktfull sjøskorpion som var mer enn 70 cm lang. Kiær skriver selv (oversatt fra engelsk): "Mine arbeidere hadde løftet opp en stor helle, og da de snudde den, så de plutselig det store dyret med dets fantastisk formete føtter strukket ut i naturlig stilling. Det var noe så livaktig ved dette vidunderlige fossil der det lå sortglinsende i steinen, at vi nesten ventet å se det reise seg langsomt fra leiet hvor det hadde hvilt i millioner av år, og krype ned til vannet som glitret like nedenfor oss". Denne skorpionen fikk navnet *Mixopterus kiæri*.

Før oppdagelsen av fiskehorisonten ble disse sandsteinslagene antatt å være av devonsk alder (ca 350 millioner år), men nå kunne en ut fra de nye fossilfunn datere avsetningene til øverste del av Silur, og visste dermed at de var ca 400 millioner år gamle.

Mixopterus og de andre sjøskorpionene var beslektet med de nålevende skorpioner som lever på land, men sjøskorpionene døde ut for mer enn 200 millioner år siden. Sjøskorpionene levde som navnet sier i vann og åndet med gjeller - Mixopterus var en brakkevannsform. Sjøskorpionene hadde en lang leddet kropp og en leddet hale som hos mange arter endte i en brodd som trolig var giftig. På hodets overside lå to øyne som kunne være ganske store og på undersiden munnen som var omgitt av seks beinpar, utviklet på en annen måte enn hos nålevende skorpioner.

Hos Mixopterus var det første beinparet meget lite og utviklet som klør, det andre og tredje beinparet var utviklet som fangarmer med lange sabelformede pigger. Det bakerste beinparet var store svømmeføtter som padleårer. Foruten det å være svømmeredskap har disse vært godt egnet til å grave i sanden med. Mixopterus var nok en fryktet skapning der den levde på sjøbunnen på jakt etter fisk og kreps.

Skulle De ønske å stifte nærmere bekjentskap med Norges vakreste fossil, vil De finne en fremragende plastavstøpning av Mixopterus kiæri i Godbitmonteren i Geologisk museum, - et gløtt inn i en fortid så fjern at tanken knapt kan fatte det.

Lidvin M. Osland

Særtrykk av Bergens Tidende 19.oktober 1968.

Hentet fra "Godbiter fra Samlingene", nr. 35, Bergen 1969, utgitt av Universitetet i Bergen.

